

Zalecana literatura dodatkowa

moduł: Zielona transformacja

tytuł szkolenia: Zielona transformacja jako strategia rozwoju Unii Europejskiej, nowy

model gospodarki oraz wyzwanie dla uczelni wyższych w obszarze kształcenia

opracowanie: dr Barbara Panciszko-Szweda, dr Wojciech Trempała

Kryzys ekologiczny – jego antropogeniczne źródła, wymiary oraz społeczne skutki

1. Bińczyk E. (2018). Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu, PWN: Warszawa.
2. Crutzen P. J., Stoermer E. F. (2000). Antropocene, “Global Change Newsletter”, 41.
3. Hull Z. (1999). Problemy filozofii ekologii. [w:] Papuziński Andrzej (red.), Wprowadzenie do filozoficznych problemów ekologii, WSP: Bydgoszcz, s. 55-95.
4. Lovelock J. (2019). Novacene. The Coming Age of Hyperintelligence, Penguin Books: London.
5. Panasiuk R. (1993). Człowiek wobec przyrody. „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Philosophica. Ethica–Aesthetica–Practica”, (10), s. 5-26.
6. Scruton R. (2017). Zielona filozofia. Jak poważnie myśleć o naszej planecie, Zysk i S-ka: Poznań 2017.
7. Trempała W., Panciszko-Szweda B. (2023). Wokół świadomości ekologicznej. Definicje, uwarunkowania kulturowo-polityczne, wybrane koncepcje normatywne, UKW: Bydgoszcz.

Strategia Europejski Zielony Ład – główne założenia, strategie szczegółowe, akty prawne

1. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1791 z dnia 13 września 2023 r. w sprawie efektywności energetycznej oraz zmieniająca rozporządzenie (UE) 2023/955 (wersja przekształcona) (Tekst mający znaczenie dla EOG).
2. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2413 z dnia 18 października 2023 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2018/2001, rozporządzenie (UE) 2018/1999 i dyrektywę 98/70/WE w odniesieniu do promowania energii ze źródeł odnawialnych oraz uchylająca dyrektywę Rady (UE) 2015/652. OJ L, 2023/2413, 31.10.2023.
3. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1711 z dnia 13 czerwca 2024 r. zmieniająca dyrektywy (UE) 2018/2001 i (UE) 2019/944 w odniesieniu do poprawy struktury unijnego rynku energii elektrycznej (Tekst mający znaczenie dla EOG). OJ L, 2024/1711, 26.6.2024
4. Komisja Europejska (2020). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów *dotyczący strategii UE na rzecz ograniczenia emisji metanu*. Bruksela, dnia 14.10.2020. COM(2020) 663 final.
5. Komisja Europejska (2021). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów. *Droga do zdrowej planety dla wszystkich*, Bruksela, dnia 12.5.2021. COM(2021) 400 final.
6. Komisja Europejska (2025). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów. *Europejski pakt na rzecz wszechoceanu*, Bruksela, dnia 5.6.2025. COM(2025) 281 final.
7. Komisja Europejska (2019). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego,

8. Komisja Europejska (2020). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów, *Impuls dla gospodarki neutralnej dla klimatu: strategia UE dotycząca integracji systemu energetycznego*. Bruksela, dnia 8.7.2020. COM(2020) 299 final.
9. Komisja Europejska (2020). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów. *Nowa strategia przemysłowa dla Europy*. Bruksela, dnia 10.3.2020. COM(2020) 102 final.
10. Komisja Europejska (2020). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów. *Nowy plan działania UE dotyczący gospodarki o obiegu zamkniętym na rzecz czystszej i bardziej konkurencyjnej Europy*. Bruksela, dnia 11.3.2020 r. COM(2020) 98 final.
11. Komisja Europejska (2021). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów. *Nowe unijne ramy mobilności miejskiej*. Strasburg, dnia 14.12.2021. COM(2021) 811 final.
12. Komisja Europejska (2022). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. *Plan REPowerEU*, Bruksela, dnia 18.5.2022. COM(2022) 230 final.
13. Komisja Europejska (2020). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów. *Strategia UE mająca na celu wykorzystanie potencjału energii z morskich źródeł odnawialnych na rzecz neutralnej dla klimatu przyszłości*. Bruksela, dnia 19.11.2020. COM(2020) 741 final.

Projekt „Dokształcenie Dydaktyczne na UKW” – FERS.01.05-IP.08-0229/25-00

14. Komisja Europejska (2020). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. *Strategia „od pola do stołu” na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego*. Bruksela, dnia 20.5.2020. COM(2020) 381 final.
15. Komisja Europejska (2020). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. *Strategia na rzecz zrównoważonej i inteligentnej mobilności – europejski transport na drodze ku przyszłości*. Bruksela, dnia 9.12.2020. COM(2020) 789 final.
16. Komisja Europejska (2020). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów. *Strategia w zakresie wodoru na rzecz Europy neutralnej dla klimatu*. Bruksela, dnia 8.7.2020. COM(2020) 301 final.
17. Komisja Europejska (2020). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów. *Strategia w zakresie chemikaliów na rzecz zrównoważoności na rzecz nietoksycznego środowiska*. Bruksela, dnia 14.10.2020. COM(2020) 667 final.
18. Komisja Europejska (2020). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. *Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 – Przywracanie przyrody do naszego życia*. Bruksela, dnia 20.5.2020. COM(2020) 380 final.
19. Komisja Europejska (2024). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. *Zabezpieczenie naszej przyszłości Cel klimatyczny na 2040 r. i droga ku neutralności klimatycznej do 2050 r. jako fundamenty zrównoważonego, sprawiedliwego i dostatniego społeczeństwa*. Strasburg, dnia 6.2.2024. COM(2024) 63 final.

20. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1119 z dnia 30 czerwca 2021 r. w sprawie ustanowienia ram na potrzeby osiągnięcia neutralności klimatycznej i zmiany rozporządzeń (WE) nr 401/2009 i (UE) 2018/1999 („Europejskie prawo o klimacie”) (Dz. U. L 243 z 9.7.2021, s. 1–17).
21. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1735 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia ram środków na rzecz wzmocnienia europejskiego ekosystemu produkcji technologii neutralnych emisyjnie i zmieniające rozporządzenie (UE) 2018/1724, Dz. U. L. Z 28.6.2024.
22. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1747 z dnia 13 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenia (UE) 2019/942 i (UE) 2019/943 w odniesieniu do poprawy struktury unijnego rynku energii elektrycznej (Tekst mający znaczenie dla EOG). OJ L, 2024/1747, 26.6.2024.

Zielona gospodarka jako element zielonej transformacji

1. Adamowicz M., (2022). A green concept of economic growth and development, *Economic and Regional Studies* 2022, Vol. 15, No. 2, s. 158-180.
2. Bińczyk E. (2018). *Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu*, Warszawa.
3. Dobrzańska B., Dobrzański G., Kielczewski D. (2008). *Ochrona środowiska przyrodniczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN.
4. Gore A. (2017). *Prawda nadal niewygodna*, Katowice.
5. Gore A. (1996). *Ziemia na krawędzi*, Warszawa.
6. Grzesiuk K. (2014). [Powstanie i ewolucja modelu homo oeconomicus.](#)
7. Kasztelan A. (2017). Green growth, green economy and sustainable development: terminological and relational discourse, *Prague Economic Papers*.
8. Adamowicz M. (2021). Zielona gospodarka, zielony wzrost i zazielenienie jako formy realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju, *Wieś i rolnictwo* 2021, 2(191).
9. Pigou A.C. (1920). *The Economics of Welfare*. London: Macmillan.

Projekt „Doskonałość Dydaktyczna na UKW” – FERS.01.05-IP.08-0229/25-00

10. Klein N. (2008). Mury i wyłomy, czyli bariery i szanse: depesze z linii frontu debat o globalizacji, Warszawa.
11. Klein N. (2016). To zmienia wszystko. Kapitalizm kontra klimat, Warszawa.
12. Metelenko N., Nikitenko V., Menailo V. (2014). Development of smart economy as a main source of competitiveness and sustainable development, Baltic Journal of Economic Studies 2024, Vol. 10, No. 2., s. 187-195.
13. Skrzypiński R. (2020). Postwzrost, dewzrost, awzrost... Polska terminologia dla różnych wariantów przyszłości bez wzrostu, W: Czas kultury. Dewzrost: Polityka umiaru 3: 7-13.
14. Szyja P. (2015). Zielona gospodarka w Polsce-stan obecny i perspektywy, Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy 2015, nr 41, s. 432-447.
15. Trempała W., Panciszko-Szweda B. (2023). Wokół świadomości ekologicznej. Definicje uwarunkowania kulturowo-polityczne, wybrane koncepcje normatywne. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
16. Woś A. (2002). Wycena zasobów naturalnych, w: P. Jeżowski, J. Rylke, J. Szyszko Ocena i wycena zasobów naturalnych, Warszawa, Wydawnictwo SGGW, s. 333-347.

Rynek pracy i zielone kompetencje w dobie zielonej transformacji

1. Asikainen T., Bitat A., Bol E., Czako V., Marmier A., Muench S., Murauskaite-Bull I., Scapolo F., Stoermer E. (2021). The future of jobs is green, EUR 30867 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
2. EEA (2023). [Investments in the sustainability transition: leveraging green industrial policy against emerging constraints.](#)
3. EEA (2025). Europe's environment and climate: knowledge for resilience, prosperity and sustainability. Europe's environment 2025 - Main report.
4. European Commission (2026). [Skills and qualifications.](#)
5. Eurostat (2026). [Environmental economy – statistics on employment and growth.](#)

Autorzy: dr Barbara Panciszko-Szweda, dr Wojciech Trempała, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Licencja: Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe (CC BY 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>

6. Kasztelan A. (2015). Zielony wzrost jako nowy kierunek rozwoju gospodarki w warunkach zagrożeń ekologicznych. *Studia Ekonomiczne*. Nr 2 (LXXXV), s. 185-208.
7. Komisja Europejska (2026). [Unia umiejętności](#).
8. JRC (2021). The Future of Jobs Is Green. JRC Science for Policy Report JRC126047.
9. Maldonado J.E., Vandeplas A., Vanyolos I., Vigani M. and A. Turrin (2024). [Assessing Green Job Dynamics in the EU: A Comparison of Alternative Methodologies](#). Discussion Paper 206.
10. Pearce D (1992). [Green Economics](#). *Environmental* Vol. 1, no. 1., s. 3-13.
11. UNEP (2011). [Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication](#).
12. World Bank (2012). [Inclusive Green Growth. The Pathway to Sustainable Development](#).

Świadomość ekologiczna jako wyzwanie dla edukacji

1. Bernaciak Ar., Bernaciak A. & Janicka M. (2021). The field of study as a factor differentiating students level of environmental awareness. *Economics and Environment*, 77(2), 144-161
2. Bernaciak Ar., Yamin M. Z., Rustom, R. Bernaciak A., & Janicka, M. (2022). Environmental awareness of Polish and Arab Students: cross-cultural comparative study. *Economics and Environment*, 82(3), 312-325.
3. Bieńkowska Z., Drygas P. & Sadura P. (2021). Nie nasza wina, nie nasz problem. Katastrofa klimatyczna w oczach Polek i Polaków podczas pandemii. Fundacja im. Heinricha Bölla.
4. Boluda-Verdu I., Senent-Valero M., Casas-Escolano M., Matijasevich A., & Pastor-Valero, M. (2022). Fear for the future: Eco-anxiety and health implications, a systematic review. *Journal of Environmental Psychology*, 84, 101904, 1-17.

5. Cann H. W., & Raymond L. (2018). Does climate denialism still matter? The prevalence of alternative frames in opposition to climate policy. *Environmental Politics*, 27(3), 433-454.
6. Centrum Badania Opinii Społecznej. (2023). Kim są wyborcy partii politycznych w Polsce?.
7. Cox D.A. (2024). 2024 Election Edition: Young Men Swing Toward Trump. Survey Centre on American Life.
8. Cloughton I. (2021). Global youth activism on climate change. *Social Work & Policy Studies: Social Justice, Practice and Theory*, 4(1).
9. Deloitte (2023). 2023 Gen Z & Millennial Survey. Waves of change: acknowledging progress, confronting setbacks.
10. Deloitte (2024). 2024 Gen Z & Millennial Survey. Living and working with purpose in a transforming world.
11. Deloitte (2025). 2025 Gen Z & Millennial Survey. *Growth and the pursuit of money, meaning and well-being*.
12. Dunne A., Bijwaard D. (2021). *Co młodzież mówi o zmianach klimatu. Wyniki sondażu. Badanie zlecone firmie Ipsos przez partnerów projektu #KlimatNaZmiany*.
13. Galway L. P., & Field E. (2023). Climate emotions and anxiety among young people in Canada: A national survey and call to action. *The Journal of Climate Change and Health*, 9, 100204.
14. Hayes K., Blashki G., Wiseman J., Burke S., & Reifels L. (2018). *Climate change and mental health: risks, impacts and priority actions. International journal of mental health systems*, 12(1), 28.
15. Hickman C. (2020). We need to (find a way to) talk about... Eco-anxiety. *Journal of Social Work Practice*, 34(4), 411-424.
16. Hickman C., Marks E., Pihkala P., Clayton S., Lewandowski R. E., Mayall E. E., Wray B., Mellor C. & Van Susteren L. (2021). Climate anxiety in children and young

- people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey. *The Lancet Planetary Health*, 5(12), e863-e873.
17. Horton H. (2024, Styczeń). *Third of UK teenagers believe climate change exaggerated, report shows*,.
18. Kapsa I., Trempała W. (2020). Environmental Awareness Amongst Youth in Times of Environmental Crisis. *Athenaeum*, 67(3), 115-130.
19. Kocyba P., Łukianow M., & Piotrowski G. (2020). Młodzieżowe strajki klimatyczne w Polsce: kto protestuje i dlaczego?. *Miscellanea Anthropologica et Sociologica*, 21(4), 77-95.
20. Lata dwudzieste & Kantar. (2022). *Ziemia nie atakuje*.
21. Lata Dwudzieste, Profeina, & Clean Air Fund (2023, June). *Debiutanci'23. Portret Polek i Polaków, którzy jesienią 2023 r. będą mogli po raz pierwszy wziąć udział w wyborach*.
22. Lata dwudzieste & Kantar. (2024). *Ziemia nie atakuje*.
23. Leppert R., Kapsa I., Nowakowska-Kutra A., Trempała W. (2019). Bydgoscy maturzyści. Orientacje życiowe i polityczne a postawy wobec uchodźców oraz migrantów – raport z badań z 2018 roku. In: Ł. Jureńczyk, J. Szczutkowska, W. Trempała, P. Wenderlich (Eds.). *Zjawiska migracji i uchodźstwa w kulturze i sztuce XX i XXI wieku* (pp. 145-162). Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.
24. Lewandowski R.E. Clayton S.D., Olbrich L., Sakshaug J.W., Wray B., Schwartz S.E.O., Augustinavicius J., Howe P.D., Parnes M., Wright S., Carpenter C., Wiśniowski A., Perez Ruiz D., Van Susteren L. (2024). Climate emotions, thoughts, and plans among US adolescents and young adults: a cross-sectional descriptive survey and analysis by political party identification and self-reported exposure to severe weather events. *The Lancet Planetary Health*, 8(11), e879-e893.
25. Marquardt, J. (2020). Fridays for Future's disruptive potential: An inconvenient youth between moderate and radical ideas. *Frontiers in communication*, 5, 48.

26. Nowak K.A., Durczak K., Bartkowiak M. (2023). Postawy reprezentantów pokolenia Z wobec wyzwań klimatycznych w kontekście Modelu Ograniczeń Planety. *Studia BAS* 2(74), 233-259.
27. Paradowska M., Platje J. (johannes) & Suchecka A. (2024). Polish climate policy in the opinion of young Poles - a pilot survey. *Economics and Environment*, 87(4), 669, 1-22.
28. Petersen B., Stuart D., & Gunderson R. (2019). Reconceptualizing climate change denial. *Human ecology review*, 25(2), 117-142.
29. Proszowska A., Mamcarczyk M., & Lisowski R. (2024). Factors shaping environmental awareness of young adults and its importance in market decision-making processes. *International Entrepreneurship Review*, 10(3), 79-94.
30. Scruton R. (2017), *Zielona filozofia. Jak poważnie myśleć o naszej planecie*. Zysk i S-ka.
31. Sienkiewicz-Wilowska J., & Zamojska E. (2023). Młodzież a klimat. Co wie, co robi i co czuje młodzież w obliczu zmian klimatycznych?. *Studia Pedagogiczne. Problemy społeczne, edukacyjne i artystyczne*, t. 43, 193-212.
32. Soler-i-Martí R., Fernández-Planells A., & Pérez-Altable L. (2024). Bringing the future into the present: The notion of emergency in the youth climate movement. *Social Movement Studies*, 23(4), 517-536.
33. Sztop-Rutkowska K., we współpracy z Maszkowska, A. (2023). *Młodzi w Polsce. Przegląd badań*. Białystok-Warszawa.
34. Trempała W. & Kapsa I. (2020). Oferta kulturalna i atrakcyjność Bydgoszczy w opiniach maturzystów – raport z badań. In: A. Kaszukur, A. Laska (Eds.), *Nowa polityka miejska* (pp. 205-223). Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.
35. Trempała W. & Panciszko-Szweda B. (2023). *Wokół świadomości ekologicznej. Definicje, uwarunkowania kulturowo-polityczne, wybrane koncepcje normatywne*. Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

36. Trempała W. & Kapsa I. (2024). Percepcja zagrożeń dla bezpieczeństwa wśród młodzieży – przykład bydgoskich maturzystów 2018-2023. *Forum Pedagogiczne*, 14(2.1.), s. 167-180.
37. Trempała W. (2024). Między dystopią katastrofy ekologicznej a utopią samorealizacji: obawy oraz oczekiwania młodych związane z przyszłością. In: W. Trempała, M. Wałdoch, M. Jastrzębski (Eds.), *Utopie i dystopie wobec współczesnych lęków i nadziei społecznych. Polityka-społeczeństwo-kultura* (pp. 52-72). Kazimierz Wielki University.
38. Tucholska K., Gulla B. (2022). Kryzys klimatyczny w doświadczeniu indywidualnym. *Humanistyka i Przyrodoznawstwo*, (28): 213–230. doi: 10.31648/hip.7515.
39. Walczak B., Tędziągolska M. (2022). Młodzież wobec globalnych wyzwań 2022. Raport z badania ilościowego i desk research. Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Metody, narzędzia i materiały dla edukacji na rzecz zielonej transformacji

1. Bartosik Ł., Pisz K., Wieczorek A. (2024). *Grajmy dla planety. Jak zorganizować grę miejską o celach zrównoważonego rozwoju*. Stowarzyszenie Trenerskie Organizacji Pozarządowych: Warszawa.
2. Gulla B., Tucholska K., Ziernicka-Wojtaszek A. (2020). *Psychologia kryzysu klimatycznego*, UJ: Kraków 2020.
3. Kijewska B. (2024). *Ekologia. Polityczne zobowiązania, społeczna powinność*, FNCE: Poznań.
4. Ryszka R. (2016). *Pedagogika przeżyć – praktycznie. O innej metodzie pracy grupowej*. Impuls: Kraków.
5. Trempała W. & Panciszko-Szweda B. (2023). *Wokół świadomości ekologicznej. Definicje, uwarunkowania kulturowo-polityczne, wybrane koncepcje normatywne*. Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

NCBR
Narodowe Centrum Badań i Rozwoju

Projekt „Doskonałość Dydaktyczna na UKW” – FERS.01.05-IP.08-0229/25-00

6. Kacprzak E., Gołata A., Golonka J. (2024). *Lęk klimatyczny - teoria i praktyka.*

Materiały dla trenera i uczestnika, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Autorzy: dr Barbara Panciszko-Szweda, dr Wojciech Trempała, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Licencja: Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe (CC BY 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>